

Також, доцільно зазначити, що проведення судово-медичної експертизи потерпілого, наприклад, від згвалтування має проводитись невідкладно, враховуючи специфіку слідів такого кримінального правопорушення. Об'єктивні чинники – нічний час, завантаженість судово-медичного експерта, відсутність, за аналогією із черговим слідчим, чергового судово-медичного експерта – порушують проблему можливості негайно провести судово-медичну експертизу. Відповідно, єдиним засобом виявлення та фіксації слідів статевого акту є проведення у медичній установі саме освідування потерпілого. І у такому випадку, слідчий знову стикається з проблемою часових витрат для отримання постанови про проведення такої слідчої (розшукової) дії від прокурора.

По-третє, відповідно до ч. 3. ст. 241 КПК України освідування може бути проведено примусово. Зрозуміло, що законодавець у нормах КПК не повинен визначати сутність, критерії, межі та механізм застосування примусу, але унормована відсутність зазначених аспектів може призвести до певного свавілля. А якщо розглядати категорію «примус» крізь призму його семантичної варіативності, то маємо унормовану можливість застосування як психологічного, так і фізичного примусу. Такий підхід ще більше заплутує слідчого, не додаючи нормі закону конкретності, а відповідно, слідчому – реального механізму правозастосування.

Зазначені зауваження не є вичерпними, але, на наш погляд, вони належать до найбільш суттєвих, бо торкаються підстав та механізму проведення освідування. Законодавцю доцільно удосконалювати норми чинного КПК України, враховуючи також і потреби судово-слідчої практики, бо саме беззаперечне дотримання слідчим, прокурором норм КПК України під час проведення слідчих (розшукових) дій це запорука об'єктивного, неупередженого, а, відповідно справедливого правосуддя.

ЩОДО ПРОЦЕДУРИ ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Глобенко Г.І. – кандидат юридичних наук,
доцент, професор кафедри кримінального
процесу та організації досудового слідства
факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ

Під час досудового розслідування слідчий наділяється як значними процесуальними повноваженнями, так і обов'язками. Так, зокрема, він зобов'язаний приймати процесуальні рішення, які відповідають вимогам законності та обґрунтованості. Однак у будь-якому випадку вони мають відповідати завданням кримінального провадження, передбачених положеннями ст. 2 КПК України. Такий підхід до закінчення провадження забезпечує повноту, всебічність та об'єктивність розслідування, а також реалізацію законних прав та інтересів учасників процесу. Закінчення досудового розслідування є заключним етапом процесуальної діяльності під час якого приймаються рішення, передбачені ч. 2 ст. 283 КПК України.

У положеннях чинного кримінального процесуального законодавства використовує термін «закінчення досудового розслідування» але не надається його тлумачення. Разом з тим у юридичній літературі більшість науковців цей етап провадження, перш за все, пов'язують з: а) аналізом та оцінкою зібраних у кримінальному провадженні доказів з точки зору їх достатності; б) систематизацією та належним оформлення наявних матеріалів; в) прийняттям рішення про форму закінчення досудового розслідування; г) пред'явлення

учасникам процесу закінченого провадження; г) вирішенням клопотань, що надійшли від учасників процесу, які знайомилися з матеріалами досудового розслідування; д) складанням підсумкового процесуального документу. Із вказаною сукупністю дій слід погодитися, оскільки лише шляхом перечитування всіх матеріалів кримінального провадження, перегляду окремих актів слідчого та документів можна відновити в пам'яті важливі дріб'язкові моменти, що мають суттєве значення. При цьому, інколи встановлюються недоліки, які можуть бути усунуті ще до закінчення розслідування. Отже, у поняття закінчення досудового розслідування слід включати не лише саме рішення, але й об'ємний за змістом етап роботи, що передує його прийняттю.

До моменту закінчення досудового розслідування накопичується значна кількість документів, різноманітних за юридичним значенням і процесуальною природою, в яких міститься значний обсяг доказової інформації. Для найбільш зручного використання цієї інформації в матеріалах кримінального провадження документи необхідно належним чином розмістити, прошити та пронумерувати, тобто їх систематизувати. Разом з тим, КПК України здійснює деякий регулятивний вплив на діяльність слідчого, пов'язану із розташуванням матеріалів кримінального провадження у певному порядку. Зокрема, за результатами проведення обшуку житла чи іншого володіння особи у матеріалах кримінального провадження спочатку має розміщуватися ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук, а потім протокол проведення даної дії.

Окремої уваги заслуговують питання, що стосуються надання доступу до матеріалів досудового розслідування після його завершення. Процесуальний порядок пред'явлення матеріалів кримінального провадження у ст. 290 КПК України отримав назву «відкриття матеріалів іншій стороні». Це не єдина можливість для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Так, новацією чинного кримінального процесуального законодавства є те, що його учасники мають можливість на ознайомлення з такими матеріалами не лише після завершення розслідування. Слідчий, прокурор зобов'язані за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм для ознайомлення матеріали досудового розслідування до його закінчення (ст. 221 КПК України). Такий підхід законодавця створює реальні можливості реалізації засади змагальності сторін обвинувачення та захисту під час закінчення досудового розслідування.

На відміну від КПК України 1960 року, чинний КПК України містить положення згідно яких, ознайомлення з матеріалами кримінального провадження здійснюється не лише у разі визнання зібраних під час досудового розслідування доказів достатніми для складання обвинувального акта, а й для клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. На підставі цього можна констатувати, що законодавець таким чином покращує процесуальний статус учасників кримінального провадження.

Доречно зауважити, що положення чинного кримінального процесуального законодавства не конкретизують час який надається сторонам кримінального провадження, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження для ознайомлення з матеріалами, до яких їм надано доступ. Разом з тим, у положеннях, передбачених ч. 10 ст. 290 КПК України наголошується на тому, що цей час має бути достатнім. Отже, питання про достатність часу мають вирішуватися у кожному конкретному випадку з урахуванням особливостей відповідного кримінального провадження. У разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, слідчий суддя за клопотанням сторони кримінального провадження з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них зобов'язаний встановити строк для ознайомлення з ними. Після його спливу сторона кримінального провадження або

потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, вважаються такими, що реалізували своє право на доступ до матеріалів.

Законодавець не встановив чітких вимог щодо фіксації у матеріалах кримінального провадження процесуальних дій пов'язаних з досліджуваним етапом провадження. Лише зазначається, що сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілий – прокурору факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів (ч. 9 ст. 290 КПК України). Вважаємо, що окреслені процесуальні дії мають фіксуватися у відповідному протоколі. У зв'язку з тим до вищезазначеної норми доцільно внести відповідні доповнення.

Отже норми чинного КПК України, на відміну від КПК України 1960 року, мають більш досконалу регламентацію порядку закінчення досудового розслідування. Разом з тим окремі аспекти цього інституту потребують подальшого дослідження. З метою належного врегулювання процедури закінчення досудового розслідування законодавець має усунути вищезазначені прогалини шляхом внесення відповідних змін та доповнень до положень чинного КПК України.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ПРИ ПРОДОВЖЕННІ СТРОКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Гловюк І.В. – доктор юридичних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

Міжнародні стандарти справедливого судочинства у якості необхідної складової справедливого судового розгляду закріплюють право кожного обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або - за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника - одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, далі – Конвенція). Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) постійно підкреслює, що право на захист особи, що обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, гарантоване п. 3(с) ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, становить одну з головних підвалин справедливого судового розгляду («Леонід Лазаренко проти України», п. 49; «Яременко проти України», п. 85).

У відповідності до ст. 295 КПК України, при ініціюванні продовження строку досудового розслідування слідчий, прокурор повинні вручити копію клопотання підозрюваному та його захиснику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання прокурору, що уповноважений на розгляд питання про продовження строку досудового розслідування. Разом з тим, КПК ані в цій статті, ані в інших прямо не визначає процесуальні санкції за невиконання цього обов'язку, що ставить під сумнів дієвість механізму забезпечення права сторони захисту отримати копію такого клопотання. У зв'язку з цим виникає питання, чи можливо розглядати невручення слідчим або прокурором, що здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, копії клопотання підозрюваному та його захиснику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання прокурору, що уповноважений на розгляд питання про продовження строку досудового розслідування, як порушення права на захист.